

Fehér Boróka: Szociális munka: megalkuvás vagy ellenállás?

Könyvbemutató

2023 júniusában Portugáliában Bányai Emővel részt vehettem az Európai Szociális Munka Oktatási konferenciáján, ahol számos elméleti és gyakorlati előadást hallhattunk nemcsak a szociális munka oktatásával, de magával a szociális munka, illetve a szociális munkások helyzetével kapcsolatban, elsősorban európai, de számos tengerentúli résztvevővel. A konferencia egyik workshopja egy könyvbemutató volt, a szerkesztők és néhány szerző ismertette a „Szociális munka történetei megalkuvásról és ellenállásról – két szakma meséje” című könyvet¹. Hazaérkezve rögtön megrendeltem, elolvastam és nagyon lelkes lettem, de a könyvbemutató készítése elmaradt. A Szociális munka nemzetközi világnapja hatására, valamint mert ebben a félévben hallgatókkal is feldolgozzuk a könyv különböző fejezeteit, úgy éreztem, a könyv üzenete még mindig (vagy egyre inkább) aktuális, ezért szeretném a hazai olvasók figyelmébe ajánlani.

A szociális munka globális definíciója² szerint szakmánk „elősegíti a társadalmi változást és fejlődést, a társadalmi összetartozást, valamint az emberek hatalommal való felruházását és felszabadítását. A társadalmi igazságosság, az emberi jogok, a közös felelősségvállalás és a különbözőségek tiszteletének elvei központi helyet foglalnak el a szociális munkában.” A könyv szerkesztőinek és a tanulmányok készítőinek célja, hogy a szociális munka fenti alapjai ne sikkadjanak el a szakma jelenlegi és esetleges jövőbeli válsága idején. Ha a fenti alapelvek elsikkadnak, vagy a szociális munkások elbizonytalanodnak azok érvényességében, az identitásunk kerül veszélybe, és magunk is hozzájárulhatunk olyan igazságtalan, elnyomó gyakorlatokhoz, amelyek komoly és folyamatos károkat okoztak és okoznak. A könyv üzenete pozitív – a szerzők arra buzdítanak, hogy nézzünk szembe azokkal a múlt- és jelenbeli korszakokkal, amikor a szociális munkások is részesei lettek egy vagy több kiszolgáltatott társadalmi csoport elnyomásának és a szakma etikai alapjaival ellenkező módon cselekedtek. Ezután megerősödve identitásunkban, vállaljuk fel akár a társadalmi konfliktusokat is annak érdekében, hogy értékeinknek megfelelően tudjunk élni és dolgozni.

A könyv fejezeteiben különböző szerzők mutatják be a szociális munka történetének egy-egy fejezetét. Ezek olyan időszakokat idéznek fel, amikor a szakemberek arra kaptak felkérést a hatalom részéről, hogy vegyenek részt különböző csoportok megregulázásában. Egyes tanulmányok a gyarmatosítás és rasszizmus témáját járják körbe, olyan példákon keresztül, ahol az állam az etnikai kisebbségek gyermekeit a gyermekvédelmi rendszeren keresztül, családjaiktól elszakította, akár más országokba örökbeadva őket (Ausztrália, Dél-Afrika, Kanada, USA). Egy másik gyűjtemény az ideológiai elnyomás gyakorlati megvalósulását mutatja be például a náciizmus-korabeli Németország, a Franco-diktatúra kori Spanyolország, a portugál diktatúra vagy a palesztin ellenállás példáján keresztül. A tanulmányok harmadik nagyobb része pedig az intézményi elnyomás és kényszerelzárás gyakorlatait ismerteti az angol

¹ Ioakimidis, V. – Wyllie, A. (2023): Social Work's Histories of Complicity and Resistance – A Tale of Two Professions. Bristol University Press.

² <https://ojs.lib.unideb.hu/parbeszed/szocmunkadef>

pszichoszociális fogyatékkal élők, az ír magdaléna-házak rendszere vagy jelen korunk menekültpolitikájának ciprusi lenyomatán keresztül.

Az írások célja azonban nem csupán az, hogy szembesítse a szociális munkásokat azzal, hogy a fenti esetekben milyen egyértelműen távolodtak el a szakma alapelveitől, hanem hogy bemutassa, minden korban és országban volt választási lehetősége a segítőknek: dönthettek úgy, hogy az elnyomás helyett az empowermentt és az ügyfelek felszabadítása mellé állnak. A szerzők továbbá fontosnak tartják, hogy az itt és most-ban létező szakemberek tudatosítsák ezeket a rossz gyakorlatokat, és nézzenek szembe a múlt (és jelen) bűneivel, s ezáltal el tudjanak azoktól szakadni. A szociális munkásoknak mindig, - még az elnyomó rezsimek idején is - lényegesen több hatalma és ereje van és volt az ügyfeleikhez képest, – akár az egyéni, akár a közösség szintjén. A szakma legitimitása és elismertsége az ügyfelek felől kellene, hogy érkezzen elsősorban, nem pedig a működést szabályozó mesterségesen előidézett hierarchiarendszerből. Ezekkel kapcsolatban jó tanácsokat is megfogalmaznak. Ilyen például a kollektív bocsánatkérés, a szélesebb társadalmi mozgalmakkal és szakszervezetekkel való együttműködés és a társadalmi igazságosság alapjain nyugvó szociális munka közös újragondolása. A jó gyakorlatokat bemutató részben egy gyermekvédelemben dolgozó segítő mutatja be saját útját annak a felismeréséig, hogy mit jelent a társadalmi igazságosság és hatalommal való felruházás a szülők támogatásában. A bemutatott esetekben a szülők, akiknek a gyermekeiket kiemelték a családból, arról beszélnek, hogy mennyire nem érzik és érezték a folyamat során azt, hogy bárki is őket támogatná, pedig a gyermekeik ily módon történő elvesztése alapjaiban rengette meg életüket. A szociális munkás a narratív segítő beszélgetés módszerével elköteleződik a szülők meghallgatása, megértése és támogatása iránt, de fontosnak tartja, hogy az egyéni esetkezelés és támogatás mellett közösségi akciókban is részt vegyen (szakmai szervezeteken és szakszervezeteken keresztül), annak érdekében, hogy a felismeréseivel összhangban társadalmi és jogszabályi változásokat tudjon elérni. Üzenete, és a könyv szerzőinek üzenete egybevág Walter Lorenz a „Kihívások, lehetőségek és ellenállóképesség a hazai szociális munkában most és holnap” Szociális Munka Világnapi konferencián elhangzott nyitóelőadásán megfogalmazottakkal³ -: a szociális munka feladata az emberi és társadalmi kapcsolatok megerősítése, részvételi és demokratikus működésmódokon keresztül az empowermentt és az ügyfelek hatalommal való felruházásának elősegítése.

A Károli Gáspár Református Egyetemen ebben a félévben a szociális szakos hallgatók szabadon választható kurzusként felvehettek egy idegennyelvű szakszövegolvasó szemináriumot, ahol a könyv kiválasztott fejezeteit dolgozzuk fel közösen. A kurzuson részt vevő egyik spanyol Erasmus+ ösztöndíjas hallgató a Franco-rezsim alatti Spanyolországról szóló fejezetet dolgozta fel, és az alábbiakat írta róla a reflexiós feladatban:

„A helyzet javítása érdekében fontos lenne, hogy megismerjük a szociális munka történelmét a Franco-rezsim idején. Ennek része, hogy ezeket a témákat beépítjük a szociális munkások felsőoktatási képzésébe, és teret biztosítunk a történelmi emlékezetnek, valamint az áldozatok és a szakemberek tanúvallomásainak. A szakmának elkötelezettnek kell lennie a jóvátétel és a szociális igazságosság mellett, aktívan dolgozva azon, hogy lebontsuk azokat az ideológiákat

³ Lorenz, Walter (2025): CHALLENGES, OPPORTUNITIES AND RESILIENCE IN SOCIAL WORK NOW AND TOMORROW. Szociális Szakmai Szövetség konferenciája, Budapest, 2025.03.17.

és struktúrákat, amelyeket abból az időszakból örököltünk. Ugyanakkor kulcsfontosságú, hogy az állam és az intézmények együttműködjenek a jogsértésekkel kapcsolatos igazságszolgáltatás érdekében, különösen a csecsemőkereskedelemmel és más emberi jogi visszaélésekkel, amelyek a szociális munka nevében történtek. Végül, ez a szöveg egy kulcsfontosságú kérdést vet fel: vajon a jelenlegi szociális munka struktúrák még mindig tükrözik a diktatúra idején rájuk kényszerített ideológiai irányítást? Ennek a kérdésnek a megválaszolása és ennek megfelelő cselekvés elengedhetetlen lépés ahhoz, hogy a szociális munka olyan tudománnyá váljon, amely elkötelezett az emberi jogok és a szociális igazságosság mellett.”⁴

A szociális munka válsága hazánkban, ahogy a világ más tájain sem újkeletű, és történelmi mértékkel nézve talán nem is most a legmélyebb. A jövő nemzedék szociális munkásának fenti megfogalmazásával egyetértésben: a múlt történeteinek megismerése és közös feldolgozása hozzásegíthet minket ahhoz, hogy olyan szociális munkát végezzünk, amelyre felelküdtünk. Ez pedig csak közösen, szakmai és szakmaközi együttműködésekkel tud megvalósulni – ahogy azt a könyvben szereplő jó gyakorlatok is illusztrálják.

⁴ Részlet Micaela Guzmán Gumb szemináriumi dolgozatából, a hallgató engedélyével közölve.